

تاثیر دوره آموزش نظامی بر ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان نظامی

بهنام ملکی* MSc، سعید صانعی^۱ PhD، حسین برهانی^۲ MSc، اکبر قوامی^۲ MSc

*گروه تربیت بدنی، دانشکده تربیت بدنی، واحد شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرری، ایران

^۱گروه تربیت بدنی، دانشکده تربیت بدنی، دانشگاه امام حسین (ع)، تهران، ایران

^۲گروه تربیت بدنی، دانشکده تربیت بدنی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

چکیده

اهداف: شخصیت از بنیادی‌ترین مفاهیم روان‌شناسی است که با تجارب مختلف تحت تاثیر قرار می‌گیرد. برخورداری از شخصیت مطلوب، یک دیدگاه ایده‌آل و مورد توجه برای نیروهای نظامی است. بنابراین هدف از این پژوهش، بررسی اثر دوره آموزش نظامی بر ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان غیرورزشکار ورودی به محیط نظامی بود.

روش‌ها: این پژوهش نیمه‌تجربی در سال ۱۳۹۰ انجام شد. افراد مورد مطالعه ۱۰۵ دانشجوی پسر غیرورزشکار ورودی سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ یکی از دانشگاه‌های افسری ایران بودند که با نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسش‌نامه مشخصات فردی و پرسش‌نامه شخصیتی برن رویتزر بود. داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و آزمون T وابسته به کمک نرم‌افزار آماري SPSS 16 تحلیل شد.

یافته‌ها: آموزش نظامی بر چهار صفت شخصیتی مورد بررسی تاثیر معنی‌دار مثبت داشت و سبب افزایش اعتماد به نفس، برتری‌جویی، برون‌گرایی و کاهش میل به عصبی‌بودن افراد مورد مطالعه شد ($p=0/001$). این در حالی بود که آموزش نظامی بر دو صفت شخصیتی اجتماعی بودن ($p=0/002$) و باخودبودن تاثیر معنی‌دار منفی داشت ($p=0/001$), یعنی سبب افزایش حالت باخودبودن و کاهش اجتماعی‌بودن افراد مورد مطالعه شد.

نتیجه‌گیری: آموزش نظامی سبب افزایش تعادل هیجانی، برون‌گرایی، اعتمادبه‌نفس و برتری‌جویی دانشجویان می‌شود. این در حالی است که این برنامه‌ها باعث غیراجتماعی‌شدن و ایجاد حالت انزوا در دانشجویان می‌شود. مسئولین امر باید با در نظر گرفتن تمهیدات لازم در طول دوره آموزش نظامی، مقدمات از بین رفتن اثرات منفی و افزایش اثرات مثبت این دوره را بر صفات شخصیتی دانشجویان فراهم آورند.

کلیدواژه‌ها: آموزش نظامی، ویژگی‌های شخصیتی، دانشجویان نظامی

Effect of military training on personality traits of military students

Maleki B.* MSc, Sanei S.¹ PhD, Borhani H.² MSc, Ghavami A.² MSc

*Department of Physical Education, Faculty of Physical Education, Shahr-e-Rey Branch, Islamic Azad University, Shahr-e-Rey, Iran

¹Department of Physical Education, Faculty of Physical Education, Emam Hossein University, Tehran, Iran

²Department of Physical Education, Faculty of Physical Education, University of Urmia, Urmia, Iran

Abstract

Aims: Personality is one of the most fundamental concepts of psychology that is affected by various experiences. Having an acceptable character is an ideal view and a remarkable point for military forces. Therefore, the aim of this study was to investigate the effects of military training on personality traits of non-athlete students who enter the military environment.

Methods: This quasi-experimental study was carried out in 2011. The study subjects were 105 non-athlete male students who entered one of the Cadet Universities of Iran in the academic year of 2010-11 and were selected by simple random sampling. The data gathering tools were personal characteristics questionnaire and Bern Reuter Personality Inventory. Data were analyzed by Kolmogorov-Smirnov test and dependent T-test using SPSS 16 software.

Results: Military training had a significant positive effect on four of the studied characteristics and increased self-confidence, dominance, extroversion and the decrease of neurotic tendency ($p=0.001$). This happened while military training had a significant negative effect on sociability ($p=0.002$) and self-sufficiency ($p=0.001$) and caused increase in isolation and decrease in sociability.

Conclusion: Military training increases emotional balance, extroversion, self-confidence and dominance in students, while it results in dissociability and isolation of students. Authorities should consider necessary arrangements during military training in order to wash out negative effects and enhance more positive effects of this period on students' personality traits.

Keywords: Military Training, Personality Traits, Military Students

مقدمه

شخصیت، از بنیادی‌ترین مفاهیم روان‌شناسی است که نظریه‌های مختلفی از جمله نظریه یادگیری اجتماعی، نظریه روان‌کاوی و نظریه صفات شخصیتی در مورد آن وجود دارد. با توجه به این نظریه‌ها، شخصیت را می‌توان براساس تعدادی ابعاد پیوسته توصیف کرد که هر یک نماینده یک صفت هستند [۱]. لازاروس و مونات، شخصیت را ترکیب روان‌شناختی منحصربه‌فردی می‌دانند که عبارت است از ساختارها و فرآیندهای روان‌شناختی نسبتاً ثابت و اساسی که تجربه انسان را سازمان داده و اعمال و واکنش‌های شخص را نسبت به محیط شکل می‌دهد [۲]. اگرچه شخصیت افراد در اوایل زندگی شکل می‌گیرد، ولی برخی از کارشناسان بر این باورند که شخصیت با تجارب بعدی تغییر می‌یابد و اصلاح می‌شود [۳]. تربیت روان و پرورش خصلت‌های شخصیتی صحیح، نه تنها در راس برنامه‌های تربیتی انبیا قرار داشته، بلکه بسیاری از نهادهای اجتماعی و آموزشی نیز می‌کوشند تا با تکیه بر تجارب و یافته‌های علمی و بهره‌گیری از علوم رفتاری و انسانی به رشد روانی افراد جامعه در دنیای امروز کمک کنند [۴].

برخورداربودن از شخصیت مطلوب، یک دیدگاه ایده‌آل و مورد توجه برای نیروهای نظامی است. افراد نظامی به‌لحاظ ماموریت‌های ویژه حرفه‌ای با مسایل شغلی بیشتری مواجه بوده و مشکلات روان‌شناختی بیشتری در مقایسه با سایر مشاغل دارند. فشار روانی ناشی از نوع شغل، ماموریت‌های پیچیده، قوانین سخت، احتمال مجروحیت، معلولیت، اسارت و حتی مرگ، از جمله مسایلی است که احتمال آنها در مشاغل نظامی بسیار بیشتر از مشاغل غیرنظامی است [۵]. تحقیقات حاکی از شیوع انواع اختلالات روانی شامل اضطراب، تپیدگی و افسردگی در جامعه امروزی (به‌خصوص در بین نظامیان به‌دلیل ماهیت کار آنها) است، به‌گونه‌ای که افراد زیادی از این مشکلات رنج می‌برند و سالانه هزینه‌های سرسام‌آوری صرف درمان این اختلالات می‌شود [۶]. از سوی دیگر، پیشرفت علم و تکنولوژی در عصر حاضر سبب شده دشمنان با ایجاد فضاهای مجازی الکترونیکی، جنگ نرم همه‌جانبه‌ای را آغاز کنند و اگر یک فرد نظامی دارای شخصیتی متعادل و باثبات نباشد، به‌راحتی مغلوب این فضاهای سیاسی شده و به یک نیروی ضدسازمان تبدیل می‌شود. پس یکی از عمده‌ترین اهداف آموزش نظامی در هر سازمان نظامی، علاوه بر برنامه‌ریزی برای ارتقای ورزشی و آمادگی جسمانی، تاکید بر آمادگی روحی و داشتن شخصیت سالم و ایمن برای برآوردن نیازهای سازمان است. ضمناً این مقوله در جریان استخدام و گزینش کارکنان برای سازمان، همچنین تعیین بهره‌وری و راندمان کاری و نیز سبک تعاملات کارکنان برحسب نوع شغل، اهمیت خود را به‌وضوح نشان می‌دهد [۷].

تاکتیک‌های رزم انفرادی، احترامات و آداب نظامی، رژه‌ها، حرکات سینه‌خیز، خیزهای نظامی، حرکات سریع، عبور از موانع، راه‌پیمایی، دویدن با سلاح، دروس تئوری نظامی، دروس معنوی، تربیت‌بدنی و ورزش صبحگاهی و غیره، جزه لاینفک دوره‌های آموزش نظامی هستند

و سطح نسبتاً بالایی از آمادگی جسمانی را طلب می‌نمایند. پس فعالیت بدنی به‌عنوان ابزاری برای رسیدن به سلامت جسمانی و روانی، زیربنای اصلی تمام آموزش‌های نظامی در نقاط مختلف جهان است و نقش بسیار مهمی در بروز استعدادها و نهفته افراد دارد. تحقیقات مختلفی نشان داده‌اند که فعالیت حرکتی منظم، به‌طور فوق‌العاده‌ای بر وضعیت جسمانی و روانی افراد تاثیر دارد، به‌صورتی که می‌توان از فعالیت بدنی به‌عنوان وسیله‌ای برای تربیت و شکل‌پذیرکردن شخصیت یاد کرد [۴، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸]. اما باید توجه داشت که دوره‌های آموزش نظامی چهارچوب مشخصی دارند و علاوه بر فعالیت بدنی، تمام برنامه‌های پیاده‌شده از زمان بیداری تا زمان خواب را شامل می‌شوند. تحقیقاتی نیز صرفاً تاثیر آموزش نظامی را بر فاکتورهای روانی و شخصیتی مورد بررسی قرار داده‌اند؛ از جمله تحقیق صادقی‌نیا که نشان داد دوره آموزش نظامی بر سلامت روانی آزمودنی‌ها تاثیرگذار است و سبب بهبود سلامت روانی آنها می‌شود [۱۹]. اما خادم/حسینی و همکاران در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که این دوره تاثیر معنی‌داری بر سلامت عمومی آزمودنی‌ها ندارد [۲۰]. دانش‌فرد و همکاران نیز در تحقیقی رابطه دوره‌های آموزش وظیفه عمومی و توسعه مهارت‌های شخصیتی را روی ۲۳۰ سرباز تحت آموزش در یکی از مراکز آموزشی نذاجا بررسی کرده و نشان دادند آموزش نظامی بر مهارت‌های شخصیتی اعتمادبه‌نفس، نفوذ و کمال‌گرایی، مهارت‌های ارتباطی (برون‌گرایی)، روحیه کار تیمی، مسئولیت‌پذیری و تجربه فردی تاثیر مثبت معنی‌دار دارد [۲۱]. همچنین اشمیت و همکاران طی تحقیقی نشان دادند فاکتورهای ذهنی نگرانی و دلواپسی در شرایط پراسترس دوره آموزش نظامی، احتمال وقوع حملات وحشت‌زدگی و ترس را در آزمودنی‌ها افزایش می‌دهند [۲۲]. طبق نتایج تحقیق لولتمن، افرادی که پس از آموزش نظامی، نیروی هوایی را ترک کرده بودند نسبت به آنهایی که هنوز پس از دو سال از آموزش نظامی به‌عنوان کارکنان نظامی خدمت می‌کردند، در ویژگی‌های مرتبط با اختلالات شخصیتی پارانوئید، اجتناب و مرزی به‌طور معنی‌داری نمرات بالاتری به‌دست آوردند. همچنین بین دو گروه در ویژگی‌های مرتبط با اختلالات شخصیتی ضداجتماعی‌بودن، روان‌رنجوری، وابستگی، اسکیزوئید، اسکیزوفرنی‌گونه و هیسترونیک تفاوت معنی‌داری وجود داشت [۲۳]. در تحقیق زیونگ و همکاران، ۲۵/۲٪ سربازان طی آموزش نظامی علایم افسردگی، باخودبودن و انزوا را از خود نشان دادند و این افسردگی و حالت باخودبودن در افراد دارای تحصیلات بالاتر، شهری، افرادی که مدت کوتاه‌تری در ارتش بودند و افراد دارای آسیب بدنی، بیشتر بود [۲۴]. گولیک و همکاران در مطالعه‌ای به بررسی شیوع علایم افسردگی در ۲۹۱۰ سرباز تازه‌استخدام در ارتش ترکیه پرداختند و نشان دادند که ۹/۲۹٪ آزمودنی‌ها دچار علایم افسردگی و انزوا شده‌اند که این رقم بالاتر از آمار این علایم در جمعیت عادی بوده است [۲۵]. چتورودولا و جوزف نیز در مطالعه‌ای روی ۵۰ افسر خلبان

در نیم‌سال اول سال تحصیلی ۹۰-۸۹ روی آنها اجرا شد. دوره آموزش نظامی شامل دو قسمت بود: برنامه سین و برنامه درسی. برنامه سین عبارت بود از کلیه فعالیت‌های دانشجویان از وقت بیدارباش تا هنگام خواب در طول این ۱۶ هفته و برنامه درسی عبارت بود از کلیه آموزش‌های رزم مقدماتی نظری و عملی، آموزش‌های عقیدتی و حفاظتی و آموزش‌های اردوگاهی پیاده‌شده در طول ۱۶ هفته آموزش نظامی. بنابراین برای تمام لحظات زندگی دانشجویان در طول آموزش نظامی، برنامه خاصی وجود داشت. این افراد دوباره در پایان دوره آموزشی، پرسش‌نامه‌های مربوط به مرحله پس‌آزمون را تکمیل کردند. پرسش‌نامه شخصیتی برن‌رویتزر که اجرای آن برای گروه‌های سنی ۱۹ تا ۲۵ سال مناسب‌تر است، حاوی ۱۲۵ سؤال است که آزمودنی به صورت "بلی"، "خیر" یا "نمی‌دانم" به آنها پاسخ می‌دهد و براساس همین پاسخ‌ها، ویژگی شخصیتی فرد مشخص می‌شود. در واقع، پرسش‌نامه برن‌رویتزر ۶ جنبه شخصیت را ارزش‌یابی می‌کند. بنابراین پاسخ‌ها ۶ بار تصحیح می‌شود و هر بار تصحیح، یکی از جنبه‌ها را آشکار می‌کند. ۶ جنبه مورد توجه عبارتند از: میل به عصبی‌بودن، باخودبودن، درون‌گرایی - برون‌گرایی، برتری‌جویی، اعتمادبه‌نفس و اجتماعی‌بودن. نمره‌ای که به هر یک از سؤالات در هر یک از مقیاس‌ها داده می‌شود، براساس ارزش شخصیتی آنها تعیین شده و بین +۷ تا -۷ متغیر است. این ارزش در مورد مقیاس F، بین +۸ تا -۸ است. نمره آزمودنی برای هر مقیاس عبارت خواهد بود از جمع جبری نمرات مثبت و منفی او. اگر آزمودنی به یک سؤال پاسخ ندهد، می‌توان آن را در ردیف پاسخ‌های علامت سؤال "?" قرار داد. پس از آن که جمع جبری نمرات به دست آمد، به کمک جدول، درصد نمرات محاسبه می‌شود. نمره بالاتر از ۵۰٪ در مقیاس اول نشانه بی‌ثباتی و عدم تعادل هیجانی، در مقیاس دوم نشانه باخودبودن، در مقیاس سوم نشانه درون‌گرایی، در مقیاس چهارم نشانه برتری‌جویی، در مقیاس پنجم نشانه خودکم‌بینی و در مقیاس ششم نشانه غیراجتماعی بودن است. پایایی این پرسش‌نامه با روش بازآزمایی بین ۰/۷۸ تا ۰/۹۲ برای مقیاس‌های مختلف بوده است [۳۰]. همچنین ضریب پایایی هر صفت توسط *رضائی‌نژاد* با روش دو نیمه کردن و با استفاده از فرمول اسپیرمن محاسبه شده است که در مقیاس‌های مختلف دارای ضرایب ۰/۸۵ تا ۰/۹۲ است [۴]. ضریب اعتبار این پرسش‌نامه نیز بین ۰/۷۹ تا ۰/۹۴ برای مقیاس‌های مختلف بوده است [۳۰].

با توجه به ماهیت پژوهش از آمار توصیفی برای توصیف، طبقه‌بندی و تنظیم نمرات خام از طریق محاسبه میانگین، انحراف استاندارد و رسم نمودارها استفاده شد و در بخش آمار استنباطی، به منظور بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون کولموگوروف - اسمیرنوف و برای آزمون فرضیه‌ها از آزمون T وابسته استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها بسته نرم‌افزار آماری SPSS 16 به کار برده شد و سطح معنی‌داری تمامی فرضیه‌ها $\alpha=0/05$ در نظر گرفته شد.

به این نتیجه رسیدند که این افسران از لحاظ ویژگی بهزیستی روان‌شناختی در سطح متوسط، از لحاظ صفت شخصیتی روان‌رنجوری در سطح بالا و از نظر صفت شخصیتی برون‌گرایی در سطح خیلی بالایی قرار دارند [۲۶].

در کل با بررسی تحقیقات انجام‌شده در حوزه شخصیت، مشخص می‌شود که قسمت عمده مطالعات در رابطه با ایجاد تغییرات در ویژگی‌های شخصیتی، جنبه ورزشی دارند. همچنین اکثر مطالعات انجام‌شده در ایران و در حوزه‌های نظامی، بیشتر به بررسی سلامت روانی و مشکلات و اختلالات روانی تاکید داشته‌اند و کمتر به جنبه‌های توسعه شخصیتی به‌ویژه در دانشجویان نظامی در دانشگاه‌های افسری پرداخته‌اند. از سوی دیگر، تاثیر دوره‌های آموزش نظامی بر فاکتورهای مختلف از جمله آمادگی جسمانی [۱۹، ۲۷]، استقامت قلبی و عروقی [۱۹، ۲۸] و آسیب‌های بدنی افراد نظامی [۲۹] به کرات بررسی شده است. بنابراین با توجه به مطالب عنوان‌شده، انجام تحقیقی که تاثیر آموزش نظامی را بر ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان نظامی بررسی کند، ضروری به نظر می‌رسد.

به همین منظور، هدف از این تحقیق بررسی تاثیر دوره آموزش نظامی بر ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان غیرورزشکار ورودی به دانشگاه افسری بود.

روش‌ها

این پژوهش از نوع نیمه‌تجربی بوده و طرح تحقیق یک‌گروهی با پیش‌آزمون و پس‌آزمون است که در سال ۱۳۹۰ انجام شد. جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان پسر ورودی سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ یکی از دانشگاه‌های افسری کشور به تعداد ۹۵۰ نفر بود. پس از انجام مقدمات کار، لیست دانشجویان ورودی به دانشگاه از طریق هماهنگی‌های به‌عمل آمده با معاونت دانشجویی دانشگاه به دست آمد. سپس ۲۷۴ نفر از افراد جامعه (براساس فرمول تعیین حجم نمونه کوکران) با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده (روش جدول اعداد تصادفی) انتخاب شدند که همگی آنها پرسش‌نامه مربوط به مشخصات فردی (شامل میزان معدل دیپلم، سن، وزن، قد و سؤالات مختلف طراحی‌شده برای مشخص کردن سابقه ورزشی و ورزشکاربودن و غیرورزشکاربودن نمونه‌ها) را تکمیل کردند. از بین این افراد تعداد ۱۰۵ نفر حایز شرایط شدند؛ یعنی غیرورزشکاربودن آنها محرز شد و به‌عنوان نمونه اصلی تحقیق در نظر گرفته شدند که این تعداد نمونه نیز برای تحقیق نیمه‌تجربی مناسب است. علاوه بر پرسش‌نامه مشخصات فردی، از پرسش‌نامه شخصیتی برن‌رویتزر [۳۰] برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد. افراد مورد مطالعه پس از ۱۰ روز از ورود به محیط دانشگاه نظامی، پرسش‌نامه‌های مربوط به مرحله پیش‌آزمون را تکمیل کردند و دوره آموزش نظامی به مدت ۱۶ هفته و

نتایج

دامنه سنی افراد مورد مطالعه ۲۴-۱۸ سال بود. میانگین سنی آنها $19/56 \pm 1/57$ سال، میانگین وزن $66/95 \pm 9/69$ کیلوگرم، میانگین قد $16/04 \pm 1/75$ سانتی متر و میانگین معدل دیپلم آنها $16/04 \pm 1/75$ بود. میانگین و انحراف استاندارد مربوط به هر یک از صفات شخصیتی آزمودنی‌ها در مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون در جدول ۱ آورده شده است. در صفات شخصیتی آزمودنی‌ها شامل میل به عصبی بودن، باخودبودن، درون‌گرایی و برون‌گرایی، برتری‌جویی، اعتمادبه‌نفس و اجتماعی بودن، بین مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون تفاوت آماری معنی‌دار وجود داشت (جدول ۲).

جدول ۱) میانگین و انحراف استاندارد صفات شخصیتی آزمودنی‌ها در مرحله

مرحله ← صفات شخصیتی ↓	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
	انحراف میانگین استاندارد	انحراف میانگین استاندارد	انحراف میانگین استاندارد	انحراف میانگین استاندارد
میل به عصبی بودن	۴۲/۷۷	۴۶/۳۷	۷۶/۳۱	۵۶/۵۸
باخودبودن	۱۶/۶۹	۳۵/۰۹	۲/۸۳	۳۵/۱۶
درون‌گرایی و برون‌گرایی	۱۳/۷۷	۲۶/۰۷	۳۵/۰۳	۳۸/۸۴
برتری‌جویی	۱۲/۲۶	۲۷/۷۱	۴۹/۲۰	۳۸/۸۱
اعتمادبه‌نفس	۱۳/۱۷	۴۷/۸۴	۲۹/۹۷	۷۴/۸۴
اجتماعی بودن	۴۷/۴۳	۴۶/۳۰	۲۷/۴۰	۴۸/۳۰

جدول ۲) مقایسه میانگین صفات شخصیتی آزمودنی‌ها در مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون (N=۱۰۵)

شاخص ← صفات شخصیتی ↓	تفاوت میانگین	تفاوت انحراف استاندارد	تفاوت خطای استاندارد میانگین	درجه آزادی (df)	آزمون T وابسته	سطح معنی‌داری
میل به عصبی بودن	۳۳/۴۵	۶۳/۲۷	۶/۱۷	۱۰۴	۵/۴۳	۰/۰۰۱
حالت باخودبودن	۱۹/۵۱	۵۲/۹۸	۵/۱۷	۱۰۴	۳/۷۷	۰/۰۰۱
درون‌گرایی و برون‌گرایی	۲۱/۲۵	۳۸/۸۴	۳/۷۹	۱۰۴	۵/۶۰	۰/۰۰۱
برتری‌جویی	۳۶/۹۴	۴۵/۰۴	۴/۳۹	۱۰۴	۸/۴۰	۰/۰۰۱
اعتمادبه‌نفس	۴۳/۱۴	۹۲/۴۵	۹/۰۱	۱۰۴	۴/۷۸	۰/۰۰۱
اجتماعی بودن	۲۰/۰۲	۶۳/۳۶	۶/۲۸	۱۰۴	۳/۱۸	۰/۰۰۲

بحث

با توجه به یافته‌های پژوهش، دوره آموزش نظامی بر صفت شخصیتی میل به عصبی بودن، تاثیر معنی‌دار مثبت داشته است؛ یعنی آزمودنی‌ها در پایان دوره، تمایل به ثبات و تعادل هیجانی داشتند و از میزان عصبی‌بودنشان کاسته شده بود که این یافته با نتایج بسیاری از تحقیقات ورزشی انجام‌شده در این خصوص همخوان است. از جمله تحقیق مارش و همکاران [۱۲]، رضانی‌نژاد [۴]، سیدعامری [۸]، سنت-فارد [۱۳]، اسدپور [۹]، فیلهو و همکاران [۱۴]، دی‌مور [۱۵] و دونالد [۱۶] که هر یک به‌طریقی نشان داده‌اند فعالیت بدنی موجب افزایش تعادل هیجانی و کاهش میل به عصبانیت افراد می‌شود. با وجود این که به‌نظر می‌رسد خصوصیات ذاتی دوره آموزش نظامی از جمله دوری دانشجویان از خانه و خانواده، تغییر در سبک زندگی، تغییر در عادات غذایی، حاکم بودن نظم و انضباط شدید، تغییر در ریتم خواب و بیداری، فعالیت بدنی مستمر و غیره [۲۰] می‌تواند بر صفت شخصیتی میل به عصبی بودن دانشجویان تاثیر منفی گذارد، اما احتمالاً کسب آمادگی جسمانی بالا توسط آزمودنی‌های غیرورزشکار در طول دوره آموزش نظامی از طریق انجام فعالیت‌های منظم نظامی و ورزشی باعث شد که علی‌رغم تمامی مشکلات، میل به عصبی بودن دانشجویان در سطح مطلوب حفظ شده، حتی کاهش یابد. فستینگ

[۳۱] و اسمایل و یانگ [۳۲] نیز در پژوهش‌هایی نشان دادند آمادگی جسمانی بالا باعث کاهش اضطراب، ناامیدی، عصبانیت و افزایش اعتمادبه‌نفس و ثبات هیجانی می‌شود. از سوی دیگر، این نتیجه با یافته‌های صادقی‌نیا [۱۹] تاحدودی همسو است، اما با یافته خادم‌الحسینی [۲۰] ناهمخوان است. احتمال می‌رود یکی از دلایل عمده این اختلاف مربوط به آزمودنی‌های دو تحقیق باشد. در مطالعه ما نمونه‌های انتخاب‌شده همگی غیرورزشکار بودند. این در حالی است که از بین ۳۱۱ نمونه شرکت‌کننده در پژوهش خادم‌الحسینی ۳۸/۳٪ به‌صورت روزانه، ۳۵/۴٪ به‌صورت هفتگی و ۲۶٪ به‌صورت گاه‌گاه تمرین ورزشی انجام می‌دادند و از آن‌جایی که ورزشکاران از نظر تعادل و ثبات هیجانی نسبت به غیرورزشکاران در وضعیت بهتری قرار دارند [۴، ۸، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵]، آموزش نظامی بر سلامت روانی و تعادل هیجانی آنها تاثیر معنی‌دار نداشته است. از بررسی و تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از صفت شخصیتی باخودبودن و مشاهده تفاوت معنی‌دار منفی بین مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون می‌توان چنین نتیجه گرفت که آموزش نظامی باعث شده دانشجویان از تشویق‌ها و همدلی‌های دیگران گریزان باشند و بیشتر دچار حالت باخودبودن و انزوا شوند که با تحقیقات ورزشی رضانی‌نژاد [۴]، سیدعامری [۸]، اسدپور [۹] و برزند [۱۸] همخوانی ندارد. شاید دلیل این اختلاف، تفاوت فاحش بین دو محیط نظامی و ورزشی است.

امتیاز و غلبه بر حریفان همراه است که این امر نیز می‌تواند در افزایش حس برتری‌جویی افراد دخیل باشد [۹]. همچنین این نتایج با یافته‌های دانش‌فرد در حوزه نظامی همسو است [۲۱]. از آنجایی که شرکت منظم در کلیه برنامه‌های تدوین‌شده، یادگیری کامل و اجرای بدون نقص مهارت‌ها و تاکتیک‌های نظامی، افزایش قدرت بدنی و آمادگی جسمانی، آشنایی با تجهیزات و امکانات نظامی و آگاهی از قدرت نظامی کشور و کسب خودباوری در غلبه بر دشمنان از اهداف اصلی آموزش نظامی در دانشگاه افسری است، لذا به‌نظر می‌رسد این امر می‌تواند در افزایش اعتمادبه‌نفس و برتری‌جویی دانشجویان طی دوره آموزش نظامی دخیل باشد. این در حالی است که این یافته با نتایج تحقیق /شمیت و همکاران [۲۲] ناهمخوان است که به‌نظر می‌رسد این امر از شرایط حاکم بر محیط نظامی داخل و خارج کشور نشأت می‌گیرد. وجود شرایط پراسترس طی آموزش نظامی در تحقیق /شمیت سبب شد آزمودنی‌ها دچار دل‌پاشی و نگرانی شدید شوند و اعتمادبه‌نفس آنها کاسته شود که با حملات وحشت‌زدگی و ترس همراه بوده است. در حالی که شرایط معنوی حاکم بر محیط‌های نظامی ما به‌ویژه دانشگاه افسری سبب افزایش اعتمادبه‌نفس و روحیه خودباوری در غلبه بر دشمنان می‌شود.

همچنین طبق یافته‌های تحقیق، آموزش نظامی سبب کاهش صفت شخصیتی اجتماعی بودن آزمودنی‌ها می‌شود. این یافته با تحقیقات ورزشی از جمله تحقیق ویلهلمسون [۳۵] و کلاً با نظریه اجتماعی شدن از طریق ورزش و کار گروهی مخالفت می‌کند و با یافته‌های تحقیق دانش‌فرد [۲۱] نیز مخالف است. هرچند اظهار نظر قطعی در این خصوص نیاز به تحقیقات و مطالعات بیشتری دارد، اما احتمال دارد ورود به عرصه نظامی‌گری و گزینش شدن به‌عنوان یک دانشجوی دوره افسری منجر به تغییرات عمده‌ای در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی افراد شود. زیرا این دوره حساس با همه مزایایی که دارد، با تنیدگی‌های زیادی همراه است. تاکید بر مسایل امنیتی و حفاظت اطلاعات و حفاظت گفتار طی دوره آموزش نظامی احتمالاً سبب کناره‌گیری افراد از رابطه برقرار کردن با دیگران و انزوا و گوشه‌گیری آنها می‌شود که این امر نیز موجب مشکلات سازشی شده و خود را به‌شکل تغییرات خلقی و افسردگی و غیراجتماعی بودن نشان می‌دهد. این در حالی است که تحقیق دانش‌فرد در یک پادگان و روی سربازان وظیفه انجام گرفته بود. با این حال طبق یافته‌های /ولتمن [۲۳] (که نشان داد از حالت ضداجتماعی بودن آزمودنی‌ها پس از دو سال از استخدام در نیروهای نظامی کاسته می‌شود)، می‌توان به ایجاد تغییرات مثبت در حالت اجتماعی بودن دانشجویان به‌دلیل سازگاری با شرایط امیدوار بود.

با توجه به یافته‌های این پژوهش پیشنهاد می‌شود مسئولان برنامه‌ریز دوره‌های آموزش نظامی دانشگاه‌های افسری با انجام مداخله‌های روان‌شناختی و مشاوره‌ای مرتبط و متناسب با شرایط خاص نیروهای ورودی به اماکن نظامی، موجبات کاهش افسردگی و بدکارکردی

افراد در محیط‌های ورزشی ضمن فراگیری مهارت‌های مختلف، از راهنمایی‌های مربی در نحوه اجرای مهارت و بازی بهره‌مند شده و با اجرای صحیح مهارت و کسب امتیاز، مورد تشویق مربی و همبازی‌های خود قرار می‌گیرند و در نتیجه از حالت انزوا و باخودبودن خارج می‌شوند [۹]. این در حالی است که شرایط خاص حاکم بر محیط‌های نظامی می‌تواند باعث برانگیختگی حالت انزوا، باخودبودن و افسردگی نیروها به‌ویژه نیروهای ورودی شود. یافته‌های گولک [۲۵] و زیونگ [۲۴] نیز موافق با یافته‌های این تحقیق است. احتمال دارد تفاوت زیاد محیط نظامی با محیط زندگی قبلی، سخت‌گیری‌ها و قوانین نظامی و فعالیت بدنی سنگین دلیل اصلی چنین نتایجی در نظامیان باشد [۳۳].

براساس یافته‌های تحقیق، نمرات صفت شخصیتی درون‌گرایی و برون‌گرایی آزمودنی‌ها در قبل و بعد از دوره آموزش نظامی تفاوت معنی‌دار دارند که حاکی از تاثیر آموزش نظامی بر این صفت شخصیتی است؛ یعنی آزمودنی‌ها در پایان دوره آموزش نظامی برون‌گراتر شده بودند. افراد برون‌گرا به‌ندرت غمگین می‌شوند، معمولاً از اختلال‌های هیجانی رنج نمی‌برند و اجازه نمی‌دهند که خیال‌بافی بر اعمال آنها مسلط شود [۳۰]. این نتیجه با یافته‌های رضانی‌نژاد [۴]، گروهی و /گلف [۱۰]، سیدعامری [۸]، سنت-فارد [۱۳]، دی‌مور [۱۵] و دونالد [۱۶] در حوزه ورزشی و با یافته‌های دانش‌فرد [۲۱] و چنورودولا [۲۶] در حوزه نظامی همسو است، اما با یافته‌های /سدپور [۹]، کوتانگ [۱۱] و مارش و همکاران [۱۲] در حوزه ورزشی همخوانی ندارد. احتمالاً دلیل این اختلاف، نوع رشته ورزشی آزمودنی‌ها در تحقیقات ورزشی است که در این سه تحقیق از نوع ورزش‌های انفرادی بوده است. کسب موفقیت در رشته‌های انفرادی تنها به تلاش و کوشش خود فرد بستگی دارد و این امر می‌تواند در ایجاد خیال‌بافی و کسب حالت درون‌گرایی در افراد موثر باشد [۹]. در حالی که یکی از پیش‌شرط‌های اصلی آموزش‌های نظامی در نقاط مختلف جهان، تاکید بر کار گروهی و کسب هماهنگی در فعالیت‌های مختلف از جمله رژه، صف جمع، ورزش گروهی، تاکتیک‌ها و حرکات نظامی است. همان‌طور که دانش‌فرد [۲۱] نیز نشان داد آزمودنی‌ها طی آموزش نظامی، مسئولیت‌پذیری و روحیه کار تیمی خود را افزایش می‌دهند که احتمالاً این عوامل نیز در افزایش مهارت‌های ارتباطی و برون‌گراتر شدن آنها دخیل بوده است.

یافته‌های تحقیق نشان داد آموزش نظامی سبب افزایش حس برتری‌جویی و اعتمادبه‌نفس آزمودنی‌ها می‌شود. این نتایج نیز با یافته‌های بیشتر تحقیقات ورزشی انجام‌شده در این زمینه از جمله تحقیق رضانی‌نژاد [۴]، /سدپور [۹]، رتناکوز [۱۷] و /اسمایل و بانگ [۳۲] همسو است. شرکت منظم در تمرینات ورزشی سبب می‌شود افراد علاوه بر افزایش قدرت بدنی و آمادگی جسمانی، با فراگیری مهارت‌های مختلف و اجرای درست آنها درک بهتری از خود به‌دست آورند [۳۴]. با لا‌بودن آمادگی جسمانی و اجرای صحیح مهارت با کسب

- runners and track and field athletes. *Mayo Clin Proc.* 1999;74(8):770-4.
- 14- Filho MGB. Comparison of personality characteristics between high level Brazilian athletes and nonathletic. *J Rev Sport.* 2005;11(2):114-8.
- 15- De Moor MHM, Been AL, Stubbe JH, Boomsma DF, Geus EJC. Regular exercise, anxiety, depression and personality: A population-based study. *Adv Prev Med.* 2006;42(4):273-9.
- 16- Donald H, Elizabeth J, Betty A, Jac J. Personality, emotional intelligence and exercise. *J Health Psychol.* 2007;12(6):937-48.
- 17- Rattanakos R, Omar M, Geok S, Abdullah M, Choosakul CH, Nazarddin M, et al. Evaluating the relationship of imagery and self-confidence in female and male athletes. *Eur J Soc Sci.* 2009;10(1):129-42.
- 18- Brand S, Cerber M, Beck J, Hatzinger M, Puhse U. High exercise levels are related to favorable sleep patterns and psychological functioning in adolescents: A comparison of athletes and controls. *J Adolesc Health.* 2010;46(2):133-41.
- 19- Sadeghinia A. The effect of military training period on some elements of physical fitness and mental health of soldiers in barracks of Sepah army [dissertation]. Tehran: Imam Hossein University; 2006. [Persian]
- 20- Khadem Al Hussein SM, Nadjafi S, Ebbadi A, Naji M. The effect of military training on cadet student's mental health. *J Mil Med.* 2009;11(2):75-9. [Persian]
- 21- Daneshfard K, Zakeri M. Relationship between general obligator's training periods and development of personality tasks. *J Mil Med.* 2011;13(3):159-62. [Persian]
- 22- Schmidt Norman B, Lerew Darin R, Jackson Robert J. Prospective evaluation of anxiety sensitivity in the pathogenesis of panic: Replication and extension. *J Abnorm Psychol.* 1999;108(3):532-537.
- 23- Oltmanns Thomas F, Fiedler Edna R, Turkheimer E. Traits associated with personality disorders and adjustment to military life: Predictive validity of self and peer reports. *Mil Med.* 2004;169(3):207-11.
- 24- Xiong H, Zhang Y, Ma F, Li Y, Li L. An investigation of the prevalence of depressive symptoms in soldiers during military training. *Prev Med.* 2005;41(2):642-5.
- 25- Gulec M, Bakir B, Ozer M, Ucar M, Kilic S, Hasde M. Association between cigarette smoking and depressive symptoms among military medical student Turkey. *Psychiatr Res.* 2005;134(3):281-6.
- 26- Chaturvedula S, Joseph C. Dimensions of psychological well-being and personality in military aircrew: A preliminary study. *IJASM.* 2007;51(2):17-27.
- 27- Rohjani Shirazi Z, Khojasteh A. The effect of three-month military training on the physical-motion preparation of military forces. Tehran; Military Medicine Congress, 1997. [Persian]
- 28- Naji J. Effect of 10 weeks military training on cardiovascular endurance on Iranian revolutionary guards of 14th Imam Hossein Army [dissertation]. Tehran: Tarbiyat Moallem University; 1997. [Persian]
- 29- Rezai Moghadam F, Azma K, Raees Saddat SA. The effect of basic military training on knee pain and flexibility of the surrounding muscles. *J Mil Med.* 2006;4(8):255-60. [Persian]
- 30- Bernreuter RG. Manual for the personality inventory. California: Stanford University Press; 1935.
- 31- Fasting K. Leisure time, physical activity and some indices of mental health. *J Soc Med Suppl.* 1992;29:113-9.
- 32- Young V. Personality difference of adult men before and after a physical fitness program. *Res Q.* 1976;41(3):513-9.
- 33- Tekbas OF, Ceylan S, Hamzaoglu O, Hasde M. An investigation of the prevalence of depressive symptoms in newly recruited young adult men in Turkey. *Psychiatry Res.* 2003;119(1-2):155-62.
- 34- Haywood Kathleen M. Life span motor development. Missouri: University of Missouri; 1993.
- 35- Vilhjalmsson R. Factors related to physical activity: A study of adolescents. *Soc Sci Med.* 1998;47(5):664-74.

اجتماعی این نیروها را فراهم آورد و با برگزاری کلاس‌های فوق برنامه مانند اردوهای تفریحی، سخنرانی‌ها و کارگاه‌های آموزشی در مورد اصول و روش‌های روابط انسانی در کنار حرفه نظامی‌گری در بهسازی روابط بین‌فردی و خارج‌کردن افراد از حالت انزوا موثر واقع شوند.

نتیجه‌گیری

آموزش نظامی بر هر ۶ فاکتور شخصیتی مورد بررسی اثرگذار است؛ یعنی برنامه‌ها و فعالیت‌های پیاپی‌شده طی آموزش نظامی سبب افزایش تعادل هیجانی، برون‌گرایی، اعتمادبه‌نفس و برتری‌جویی دانشجویان می‌شود. این در حالی است که این برنامه‌ها باعث غیراجتماعی‌شدن و ایجاد حالت باخودبودن و انزوا در دانشجویان شده است که این امر اتخاذ تدابیر پیشگیرانه و زود هنگام را می‌طلبد.

تشکر و قدردانی: جا دارد از دانشجویان دانشگاه افسری که وقت خود را برای شرکت در پژوهش حاضر صرف کردند، صمیمانه تشکر نمایم. همچنین از تمامی دوستانی که ما را در انجام این تحقیق یاری نمودند، تقدیر و تشکر می‌کنیم.

منابع

- Shabani Bahar G, Erfani N, Hadipur M. Comparison of relationship between personality characteristics and aggression levels in male athletes of Hamedan city selected sports in 2006. *Res Sports Sci J.* 2007;1(4):99-102. [Persian]
- Gill D. Psychological dynamic in sports. Khvajvnd N, translator. Tehran: Kowsar Publications; 2004. [Persian]
- West AD, Boucher AB. The principles of physical education and sport. Azad A, translator. Tehran: National Olympic Committee Publications; 1997.
- Ramezanineja R. Comparison of personality traits in athlete and non-athlete student of Gilan University [dissertation]. Tehran: Tarbiyat Modarres University; 1992. [Persian]
- Mohammadi G. Investigation of effective factors of job satisfaction on military forces. Tehran: Sepah's Woman's Affairs Office; 2003. [Persian]
- Daniel M. The influence of exercise on mental health Arizona state university. *PCPFS Res Diges.* 1997;12(2):35-80.
- Mirzaei GH, Fathi Ashtiani A, Mehrabi M, Ahmadi K. Effective factors of officer's job satisfaction in a military unit. *J Mil Med.* 2006;8(1):69-77. [Persian]
- Seyed Ameri MH. Comparison between of personality traits athletes and non-athlete students (male and female) secondary and high school in Sanandaj city. Kordestan: The Research Unit in Kordestan's Education Department; 1997. [Persian]
- Asadpoor H. Investigation of the effect of Badminton athletic activity on personality traits of male students [dissertation]. Tehran: Tarbiyat Modarres University; 2002. [Persian]
- Egloff B, Gruhn A. Personality and endurance sport. *Personal Ind Dif.* 1996;21(2):223-9.
- Gontang A, Clitsome T, Kostrubala T. A psychological study of 50 sub-3-hour marathons. *Ann N Y Acad Sci.* 1977;301:1020-8.
- Mareh CM, Sheckley BG, Allen GJ, Camaione DN, Sinatra ST. Middle age male distances runner: Physiological and psychological profile. *J Sports Med Phys Fitness.* 1991;31(3):461-9.
- Saint P, Van Dorsten DB, Mark RG, York KA. Self-perception in elite collegiate female gymnastics, cross-country